

Нели Ганчева (София, България)

ПРОБЛЕМИ НА КЛАСИФИКАЦИЯТА И ОПИСАНИЕТО
НА АРХИВНОТО НАСЛЕДСТВО НА БОНЮ СТ. АНГЕЛОВ
(НАУЧЕН АРХИВ НА БАН. ФОНД 93)*

Завещаното от проф. Боню Стоянов Ангелов (1915–1989) научно наследство безусловно разкрива стремежа му към изчерпателно проучване на проблемите в областите, на които е посветил изследователските си усилия – история на старобългарската и възрожденската литература и история на взаимовлиянията между средновековната българска, руска и сръбска литература. Важно място в неговите трудове заема кирило-методиевската проблематика, като приносите му в изследването на кирило-методиевските извори, текстове и традиции обогатяват познанията ни за средновековната българска книжнина с нови творби, както и разширяват представата за разпространението и историята на текста на някои от тях. Точна оценка за значението на делото на Б. Ст. Ангелов за развитието на българската медиевистична наука дава С. Райчинов в статията си в памет на знаменития учен: „Проф. Боню Ангелов се вписва в анализите на медиевистиката като един от малцината даровити изследвачи, отдала сили и научен талант по събирането и систематизирането на пръснатото по ръкописи и хранилища наше национално книжовно богатство, дейност, без която са невъзможни както днешните, така и бъдещите научни обобщения и теоретични разработки“ (Райчинов 1990: 114)¹.

* Настоящата статия е подготвена в рамките на проекта „Дигитален справочник на кирило-методиевското научно наследство“ на Кирило-Методиевския научен център при БАН с финансиране по проекта BG05M2OP001-1.001-0001 за изграждане и развитие на Центъра за върхови постижения „Наследство БГ“. Тя е израз на дълбоката ми признателност към проф. Светлина Николова, която насочи интересите ми към проблемите на кирило-методиевската библиография и на изучаването и описването на архивното наследство на видни български изследователи кирилометодиевисти.

¹ Вж. библиография на трудовете на Б. Ст. Ангелов в: Кирило-Методиевската енциклопедия. Т. 1 (Киев 1985: 74–75); посветената на него книга 18 на „Старобългарска литература“ (Стойкова 1985); сборникът „Слово и вяра“ (Берова 2007).

Настоящото изложение ще хвърли светлина върху документите от архива на Б. Ст. Ангелов (Научен архив на БАН. Фонд 93), в които се разработват кирило-методиевски въпроси. Въз основа на тематиката им можем да ги класифицираме в следните категории: 1. изследват проблемите на славянските кирило-методиевски извори, на оригиналното и преводното творчество на Кирил и Методий и техните преки ученици; 2. предлагат цялостна оценка и обобщават значението на Кирило-Методиевото дело за развитието на славянските литератури; 3. въвеждат в научно обращение богат и разнообразен изворов материал за развитието на кирило-методиевските традиции в България през Средновековието и Възраждането. Целта на статията е да се проучат и представят в обобщен вид проблемите на класификацията и описанието на архивното наследство на Б. Ст. Ангелов.

Съвременните постижения в архивната теория и практика са резултат от засиления интерес към организацията и управлението на архивите, който се наблюдава в международен мащаб от средата на XX в. Осъзнаването на необходимостта от точни и ясни принципи и методически указания за работа довежда до създаването през 50-те години на XX в. на национални правила за комплектуване, обработка, съхраняване и използване на документалните материали от личните и обществените архивни фондове и колекции. Такива правила са въведени и в българските архиви (Панайотов и др. 2006). Интензивното навлизане през 90-те години на XX в. на информационните технологии в архивното дело поставя изискването от разработване на общ международен стандарт за архивно описание (General International Standard Archival Description (ISAD(G), който да внесе нужното единство с цел постигане на съвместимост между описанията в новата информационна среда (ISAD(G) 2011; Пискова 2007; Нейкова 2013). Разбира се, този стандарт определя само основните принципи и подходи при описването на архивните материали, а отделните институции на национално или ведомствено равнище имат свободата да ги адаптират съобразно спецификата на собствените си фондове. В България Държавна агенция „Архиви“ изпълнява задълженията на централизирано звено, което да изработва и предоставя на държавните архиви методически указания за управление, организация, обработка, съхранение и достъп до архивните документи. Въз основа на международния стандарт за архивно описание (ISAD(G) и утвърдената методика в българските държавни архиви Агенцията изготвя *Методически кодекс* в шест свитъка, като част от съдържанието на Свитък 2 е посветено на научно-техническата обработка на архивните фондове от личен произход (Методически кодекс 2). Проучването на теоретичните разработки и на ръководствата в областта на архивистиката показва, че във всички тях класификацията на документите се оценява като един от най-съществените елементи от обработката им (вж. по-подробно по този въпрос у Schellenberg 2003). Преди всичко от нея зависи доколко

точна ще бъде представата за дейността на фондообразувателя, основаваща се на архивното му наследство. Друг много съществен аргумент в подкрепа на важността на класификацията е фактът, че от коректното определяне на мястото на даден документ в системата от документи зависят възможностите за достъп и работа с него.

ФОНД 93 „БОНЮ СТОЯНОВ АНГЕЛОВ“. НАУЧЕН АРХИВ НА БАН

Документите от личния архив на Б. Ст. Ангелов, сформирали Фонд 93, са подарени на Научния архив на БАН (нататък НА–БАН) на два пъти – през 1971 г. и през 1992 г. През 1995 г. (крайна дата: 23 окт. 1995) е съставен инвентарен опис на фонда. Материалите са разпределени в 653 архивни единици, които са подредени в съответствие с методическите указания за класиране на лични архивни фондове в следните раздели: 1. биографични документи; 2. документи от служебната му дейност; 3. творческа дейност – статии, съобщения, рецензии, студии, монографии; 4. кореспонденция; 5. фотодокументи; 6. чужди документи. В раздела за биографични документи (а. е. 1–8) са запазени автобиографични материали, кръщелно свидетелство, укази и удостоверения от различни институции за награждаване на Б. Ст. Ангелов, грамоти. Сред документите от служебната дейност на учения (раздел втори, а. е. 9–18) попадат научноизследователски отчети (индивидуални или колективни), докладни записки, стенографски протоколи от обсъждания на проекти и книги. Материалите в третия раздел са групирани в 379 архивни единици (а. е. 19–397). Следват разделите за служебна и частна кореспонденция (а. е. 398–627), фотодокументи – снимки на Б. Ст. Ангелов, на които е сам или със семейството си, с колеги, роднини, ученици (а. е. 628–645) и документи на други лица, свързани с фондообразувателя (а. е. 646–653).

Както се вижда, систематизираните в третия раздел материали съставляват най-многочислената група и именно те са обект на нашия интерес. Съдържанието на раздела е разпределено в шест подраздела. Към първия от тях, озаглавен „За старобългарската литература и писатели“ (а. е. 19–164), са причислени отделни статии и корпуси със статии на Б. Ст. Ангелов, посветени на проблемите на старобългарската литература и на творчеството на старобългарски книжовници. Прави впечатление широкият тематичен обхват на документите, в които се изследват въпросите за характера и особеностите на старобългарската литература, изучава се творческото дело на редица видни старобългарски и възрожденски книжовници (Климент Охридски, Йоан Екзарх, Константин Преславски, презвитер Йоан, презвитер Григорий, Григорий Цамблак, Константин Костенечки, дяк Андрей, Владислав Граматик, Димитър Кантакузин, Димитър Кратовски, Висарион Дебърски, Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Дойно Граматик, Анастас Кипиловски), проучва се проникването и разпространението на апокрифна литература в България. Архивните единици в подраздела пре-

доставят значителна по обем информация за дейността на Б. Ст. Ангелов по издирването, описването и издаването на нови преписи на някои от най-важните славянски извори за живота и делото на Кирил и Методий. Приносни са трудовете на българския учен, посветени на книжовното наследство на учениците и следовниците на Кирил и Методий – Климент Охридски, Константин Преславски и Йоан Екзарх. Особено ценни са архивните единици 112 (155 л.) и 113 (191 л.), в които е събрана запазената документация на Б. Ст. Ангелов, отразяваща личното му участие в подготовката на томове първи и трети от изданието на събраните съчинения на Климент Охридски (Климент Охридски 1; Климент Охридски 3; вж. и ил. 1 и 2). Темата за влиянието на старобългарската литература върху развитието на руската литература от XI–XVII в. и в частност за влиянието на Константин Преславски и Йоан Екзарх върху руските книжовници от това време е изключително плодотворна в изследванията на учения – на нея са посветени немалък брой негови архивни документи и публикации. В този контекст би било полезно да си припомним една от важните статии на Б. Ст. Ангелов със заглавие „Няколко текстологически наблюдения“ (Ангелов 1982), чийто отпечатък се съхранява в а. е. 75 („Няколко текстологически наблюдения. Статия за влиянието на Йоан Екзарх върху руските книжовници“, 6 л.). Предмет на проучването е проникването на *Азбучна молитва* на Константин Преславски и *Шестоднев* на Йоан Екзарх в староруската литература. Статията е ценна, защото разкрива възможностите на текстологическия анализ, осъществен със средствата на литературознанието. Изследват се съвпадения на равнище словосъчетание и изречение между преписи на старобългарски и староруски произведения, въз основа на което се правят обобщения за творческата преработка, която творбите на старобългарската литература са претърпели на руска почва². Важен дял в научното дело на Б. Ст. Ангелов представлява изучаването на ръкописното наследство на старобългарски книжовни средища, вследствие на което се оповестяват данни за новооткрити ръкописи. Повече информация за усилията на изследователя в това направление предоставя а. е. 34 (69 л.), озаглавена

² През 60-те години на XX в. в руската славистика, под чието влияние по това време се развива палеославистиката в България, се налагат две различни схващания за същността на текстологията. Едното от тях разглежда текстологията като помощна литературоведска дисциплина, която изучава текстовете на художествените произведения с цел точното им интерпретиране и коректното им издаване. Това разбиране за нейната същност е изложено в колективния труд „Основи на текстологията“, издаден през 1962 г. (вж. Нечаева 1962). Успоредно с него се утвърждава идеята за прилагане на методите на текстологията при изучаването на средновековното славянско писмено наследство. Неин застъпник е Д. С. Лихачов, който определя текстологията като самостоятелна наука, изучаваща историята на текста и неразривно свързана с историческата наука, литературознанието, историята на обществената мисъл, палеографията. Вж. Лихачев 1962; Лихачев 1964; Лихачев 2001.

„Старобългарски книжовни средища. Аджар (Свежен) и Аджар (Добавки). Карлово (Книжовната дейност на йерей Аврам Димитриевич)“, в която освен отпечатъци на публикувани статии по темата (Ангелов 1972б; Ангелов 1976) се съдържат ръкописни бележки и писма от и до него, които са източник на допълнителни сведения както за книжовните средища (село Аджар и Карлово), така и за книжовниците, работили в тях. Архивната единица съдържа и снимки на ръкописи, както и ксерокопия на документи. Значителна част от материалите в първия подраздел е посветена на кирило-методиевската традиция в българските земи – в тях се проследява историята на честването на Кирил и Методий през Средновековието, Възраждането и след Освобождението, разглежда се интерпретацията на образите им в художественото творчество, представят се изображения на светите братя от епохата на Възраждането. Към настоящия подраздел са причислени и библиографските приноси на Б. Ст. Ангелов, включени в а. е. 32 и 33. Под тези номера се съхраняват шест отделни свитъка с библиографски бележки в ръкопис, като общият брой листове е 969. Документите са описани под заглавието „Принос към библиографията на старобългарската литература. Т. 1 и 2“. Любопитна подробност е, че първият том е обсъден и приет за обнародване в Сборник на БАН на 26 ноември 1948 г. Той обаче остава неиздаден. Към библиографските материали се отнася и запазеният списък на публикациите на Б. Ст. Ангелов, собственоръчно написан от автора и разположен в две тетрадки на 78 листа (а. е. 19). Този опис съдържа сведения за значителен брой научнопопулярни и популярни публикации на учения, информация за които не беше открита в други източници.

Вторият подраздел е озаглавен „За старобългарското книжовно наследство, извори и тяхното съхраняване“ и обхваща а. е. 165–216. Освен програмните статии, призоваващи към повече грижа за старобългарската книга, за по-доброто ѝ съхраняване, както и към издирване, публикуване и изследване на старобългарското книжовно наследство, в този дял от фонда се пазят машинописни или ръкописни варианти на статии, в които изследователят въвежда в научно обращение нови преписи на кирило-методиевски извори. Тези архивни документи потвърждават огромния извороведски принос на Б. Ст. Ангелов в съвременната медиевистика. В а. е. 198 (45 л.) се пази комплект документи, озаглавен „Посланието на патриарх Фотий до българския княз Борис“, който включва машинописен екземпляр на научна статия, ръкописни библиографски бележки към нея, както и фотокопия на препис от XVII в., съдържащ съкратената версия на славянския превод на *Посланието* (Санкт Петербург, РНБ, сбирка на Духовната академия № 52, л. 306а–312а; вж. ил. 3). Преработен вариант на наличната в архива статия е публикуван през 1980 г. в книгата на Б. Ст. Ангелов „Руско-южнославянски книжовни връзки“ (Ангелов 1980б). Ученият допринася за развитието на изследванията върху славянския превод на *Посланието на патриарх*

Фотий до българския княз Борис, като въвежда в научно обращение пет новооткрити руски преписа на съчинението от XVI до XVIII в., но не се ангажира с отговор на въпросите за конкретното място, където възниква славянският превод, както и за произхода на преводача. Единственото, което според него може да се твърди е, че преводът е направен на славянския Юг. През последните години въпросите за времето и мястото на възникване на превода получиха своите обосновани отговори благодарение на проучванията на морфологичните, синтактичните, лексикалните и словообразователните особености на славянския текст, осъществени от Т. Славова. Въз основа на тях Славова обосновава тезата, че първоначалният превод е извършен в България през XIV в. от представител на Търновската книжовна школа (Славова 2013: 43–121). А. е. 198 е ценна и с многобройните ръкописни допълнения към машинописния екземпляр на статията, както и с ръкописните библиографски бележки, разположени на отделни листове след нея. Проучванията на Б. Ст. Ангелов върху славянския *Индекс на забранените книги* се съхраняват в а. е. 216 (69 л.). Документите под този номер са разнородни: ръкописен корпус, съдържащ части от изследване; изследователски преписи на средновековни ръкописи; преписи на части от изследвания на други автори; фотокопия на изследвания, включващи издания на преписи на *Индекса*; историографски прегледи на проучванията по темата; библиографски бележки. Ядрото на архивната единица съставляват сведенията за известните към средата на XX в. преписи на славянския *Индекс на забранените книги*. Б. Ст. Ангелов представя данни за 64 преписа. Перспективата в това направление той очертава по следния начин: чрез съпоставяне на данните, които се намират в многобройните преписи, да се разшири и уточни броят на отречените съчинения, установен понастоящем в науката. Също така въз основа на проучването на възможно по-голям брой преписи да се добие по-пълна представа за историята на развитие на славянските редакции на *Индекса*.

Третият подраздел е посветен на „Българо (южнославянско)-руските книжовни връзки“. Към него са отнесени 33 архивни единици (а. е. 217–249). Предмет на систематизираните тук материали са главно българо-руските книжовни връзки, като акцентът пада върху историята на руското литературно влияние в България през XII–XVIII в. Ценни са данните за съхранявани в руски архиви и библиотеки славянски ръкописи, за ръкописни сбирки и архиви на руски учени (например архива на В. И. Григорович и ръкописната сбирка на П. А. Сирку); за приносите на руски учени към проучването на старобългарската литература. Значителна документална стойност имат запазените в а. е. 238 девет тетрадки (537 л.) с археографски бележки за средновековни славянски ръкописи от български и чуждестранни библиотеки, които са резултат от проучванията на Б. Ст. Ангелов по време на командировките му през периода 1957–1977. Те съдържат данни за ръко-

писи, съхранявани в: България (Архива на БАН, Окръжния исторически музей (сега Регионален исторически музей) и Митрополията във Враца, Рилския манастир, Държавния архив и Народната библиотека в Пловдив); Румъния (Библиотеката на Румънската академия на науките, Националният исторически музей в Букурещ, Библиотеката в манастира Нямец, Държавният архив в Букурещ, Библиотеката на Румънската патриаршия в Букурещ); Русия (Руската национална библиотека и Библиотеката на Руската академия на науките в Санкт Петербург, Руската държавна библиотека в Москва, Държавният исторически музей в Москва); Украйна (Библиотеката на Киевско-Печорската лавра). Интересна подробност е запазената в настоящата архивна единица кратка бележка, отразяваща впечатлението на Б. Ст. Ангелов от Библиотеката на Априловската гимназия в Габрово с дата 29.III.–1.IV.1977: „Ръкописи няма. Има много стари руски и други издания. Нужно е повече време за запознаване с библиотеката“ (Фонд 93, а. е. 238, тетрадка № 9, л. 478).

Четвъртият подраздел в класификацията на материалите, създадени в резултат на научната дейност на Б. Ст. Ангелов, е омасловен „Статии, които не са свързани със старобългарската литературна проблематика“. Обхваща 12 архивни единици (а. е. 250–261), посветени основно на проучването на изворите за богомилското движение. Петият подраздел е предназначен за рецензии, написани от Б. Ст. Ангелов (а. е. 262–320), както и такива за неговото научно творчество (а. е. 321–348).

В шестия подраздел „Документи, използвани за творческата му дейност – ръкописи, ръкописни преписи, ксеро- и фотокопия на старославянски документи, редки списания от миналия век и монографии“ са систематизирани 49 архивни единици (а. е. 349–397). Тук се съхраняват главно ксерокопия на материали от редки и ценни издания и фотокопия на преписи от ръкописи, съдържащи кирило-методиевски извори. Преписите са направени от български книжовници през XV–XVII в. и именно тяхното ръкописно наследство е постоянен обект на изследванията на Б. Ст. Ангелов. Интересът му към старобългарския книжовник от втората половина на XV – началото на XVI в. Мардарий Рилски, на когото посвещава няколко публикации (Ангелов 1967; Ангелов 1972а; Ангелов 1980а), се потвърждава и от запазените в архива фотокопия на ръкописи (а. е. 371, 7 л.; 372, 6 л.), които според Ангелов са негово дело. В противоречие с очакванията ни в последната архивна единица (а. е. 397, 22 л.) от настоящия подраздел намираме сбирка от ксерокопия на статии от вестници, публикувани преди 1944 г., които са посветени на историята и значението на празника на Кирил и Методий в България. Статиите са отпечатани във вестниците Зора (1919–1944), Днес (1940–1944), Заря (1914–1944), Радикал (1905–1948), Работническо дело (1927–1990), а техни автори са Г. Константинов, Й. Иванов, И. Снегаров, В. Сл. Киселков, Н. Г. Данчов, Ст. Попвасилев. Безспорно цен-

ни източници за историята на празника преди 1944 г., представяните статии обаче са попаднали в раздел, предназначен за съвсем различни по вид и стойност документи, вследствие на което е реална опасността да останат незабелязани, да „потънат“ в общия масив. Освен това темата за празника на Кирил и Методий е застъпена в няколко архивни единици от първия подраздел на настоящата класификация и би следвало описаните по-горе материали да са класирани там.

В резултат на проучването на съхраняваните във фонда на Б. Ст. Ангелов фотокопия на ръкописи за някои от архивните единици се установи разминаване между броя на снимките, посочени в инвентарния опис, и броя на наличните такива в съответните архивни единици. Обяснение на този факт може да се намери в следната информация, поместена в началото на инвентарния опис: „Част от тях [документите от архива на Б. Ангелов] – копия на старобългарски и старославянски книжовни текстове, бяха отделени от Фонда и след разчитането им онези, които не фигурират в Сбирка V на Архива, трябва да се присъединят към нея“ (Фонд 93, Опис 1, л. 1). Това съобщение ни дават основание да предположим, че след съставянето на описва част от фотокопията на ръкописи са прехвърлени от фонда на Б. Ст. Ангелов в Сбирка V³, а вероятно се е осъществявало движение и в обратната посока – от Сбирка V към архива на учения.

В края на настоящия преглед е логично да се опитаме да отговорим на въпроса какъв е делът на непубликуваните документи в Фонд 93 (НА–БАН) – въпрос, който е важен за всеки архивен фонд. Проучването на значителен обем архивни единици от него създава впечатлението, че архивът до голяма степен дублира публикуваното научно творчество на изследователя. Сравнението между архивните документи и техните печатни варианти най-често предлага следната картина. Голяма част от статиите, съхранявани във фонда, са обнародвани, но в повечето случаи публикациите не са идентични с архивните си първообрази, а отразяват различна степен на тяхната преработка. Същото се отнася и за изследванията на Б. Ст. Ангелов, включени в състава на сборници с негови статии, посветени на изучаването на старобългарското книжовно наследство и на неговото разпространение сред южнославянските и източнославянските народи. Не са редки случаите, при които се наблюдават различия в съдържанието между наличните в архива корпуси със статии и отпечатаните под същото заглавие такива. В архива се съхраняват и трудове, чиито публикувани варианти са с различно заглавие и с някои отлики в съдържанието. Такъв например е случаят със сборника „Въпроси на старобългарската литература“ (Фонд 93, а. е. 22, 268 л.),

³ В Сбирка V (НА–БАН) се съхраняват микрофилми и фотокопия от славянски средновековни ръкописи.

който не е обнародван в този вид и под това заглавие⁴, но значителна част от статиите в него излизат няколко години по-късно в сборника „Страници из историята на старобългарската литература“ (Ангелов 1974). Не е обнародвана и книгата със заглавие „Старобългарска литература“ (а. е. 25, 255 л.), в която се проследява историческият развой на старобългарската литература. Различията между текстовете, запазени в архива на учения, и издадените негови варианти може да бъдат точно установени само след подробен и прецизен анализ и сравнение между тях. Извършването на такъв анализ е полезно, тъй като ще предостави информация за историята на текстовете, за процеса на тяхното създаване.

ПРОБЛЕМИ НА КЛАСИФИКАЦИЯТА НА АРХИВНОТО НАСЛЕДСТВО НА Б. СТ. АНГЕЛОВ. ФОНД 93. НА–БАН

Подреждането на материалите във всеки архивен фонд би следвало да се основава на специално изработена за него класификационна схема, в която са приложени специфични критерии за класификация. Изходно начало за изработването ѝ е приетата в нормативните ръководства типова класификационна схема за даден вид фонд, но специалистите, извършващи научно-техническата му обработка, имат свободата да подготвят допълнения и изменения към нея в съответствие със спецификата на конкретния фонд. Компетентната и прецизна класификация осигурява пълно и точно разкриване на съдържание му и улеснява достъпа до документите в него, което е в интерес на тяхното проучване.

По време на работата с архива на Б. Ст. Ангелов бяха установени редица недостатъци на прилаганата схема за разпределение на материалите, свързани с научната му дейност. Наличието в нея само на шест рубрики, без да е предвидено никакво вътрешно деление по определени признаци, не дава възможност за пълноценно разкриване на съдържанието на фонда. Значителни проблеми създава и начинът, по който са формулирани насловите на разделите. Например заглавията на първия и на втория подраздел – съответно „За старобългарската литература и писатели“ и „За старобългарското книжовно наследство, извори и тяхното съхраняване“, са прекалено общи, лишени са от каквото и да е указание за конкретното съдържание, което включват. Също така прави впечатление и тематичната близост между тях, което поражда проблеми не само при търсенето в архива, но и при систематизирането на документите в него. Вследствие на това материали със сходно съдържание, в които се изследват еднородни проблеми, отнася-

⁴ Трудът е бил готов за отпечатване, което личи от данните върху титулния лист: Боню Ст. Ангелов. Въпроси на старобългарската литература. Народна просвета, 1970 (Фонд 93, а. е. 22, л. 1).

щи се до едни и същи извори, се причисляват ту към първия, ту към втория подраздел. Показателен е примерът със запазените в архива четири статии на Б. Ст. Ангелов, проучващи ръкописната традиция на *Солунската легенда*, две от които са присъединени към първия подраздел (а.е. 102 и 103), а останалите две – към втория (а.е. 184, 194).

Друг съществен недостатък на класификацията на архивните материали е едновременното прилагане на няколко критерия за тяхното разпределение – според тематиката, жанра и вида им. Така в класификационната схема наред с тематичните рубрики „За старобългарската литература и писатели“, „За старобългарското книжовно наследство, извори и тяхното съхраняване“, „Българо (южнославянско)-руски книжовни връзки“ откриваме и следните наслови: „Статии, които не са свързани със старобългарската литературна проблематика“; „Рецензии“ и „Документи, използвани за творческата му дейност – ръкописи, ръкописни преписи, ксеро- и фотокопия на старославянски документи, редки списания от миналия век и монографии“. В тях правят впечатление две неща: първо – некоректната формулировка на названието на четвъртия подраздел: „Статии, които не са свързани със старобългарската литературна проблематика“, от което не става ясно кои статии всъщност са обект на проучване и описване в него, и второ – обособяването на петия и шестия подраздел нарушава следвания в първите три подраздела принцип за тематична класификация на трудовете на Б. Ст. Ангелов. Ако този принцип се приеме за основен при подреждането на архива и се приложи спрямо всички документи, то би следвало рецензиите да се класифицират според проблематиката на рецензираните от тях трудове, а идентифицираните фотокопия на ръкописи, съдържащи преписи на старобългарски произведения, да се съхраняват заедно с изследванията на Б. Ст. Ангелов за тях.

ПРОБЛЕМИ НА ОПИСАНИЕТО НА АРХИВНОТО НАСЛЕДСТВО НА Б. СТ. АНГЕЛОВ. ФОНД 93. НА–БАН

Стандартизираното описание на архивните фондове осигурява въвеждането им в бази данни, улеснява търсенето, повишава информационната стойност както на инвентарния опис, така и на съставяните на неговата основа други архивни справочници. Научното описание на архивните единици представлява комплекс от дейности по атрибуцията на документите: установяване на техния вид, авторството, заглавията, жанра, съдържанието; възстановяване на пълните текстове от разпилени от времето листове; аотиране на най-важните документи; установяване на начина на възпроизвеждане на текста (ръкопис, машинопис, печат и др.), крайните дати, броя на листовите и публикувани ли са документите.

В резултат на проучването на Фонд 93 (НА–БАН) бе подготвен модел за описание на архивните единици и на документите в тях, който съответ-

ства на принципите и методите за архивно описание и е съобразен със спецификите на фонда на Б. Ст. Ангелов. Този модел предписва попълването на следните метаданни: заглавие на архивната единица и на документите в нея; вид на документите; крайни дати⁵; място на създаване; физическа характеристика, включително брой листове; съдържание; допълнителни бележки и коментар. Предвижда се описанията да се свързват с външни приложения, съдържащи техни дигитални копия или отпечатаните им варианти в пълен текст.

Непосредствената работа с архива на Б. Ст. Ангелов разкрива два основни проблема във връзка с неговото комплектуване и описание. На първо място, листовите в някои от документите не са подредени според последователността на изложението в тях и всеки опит за въвеждане на порядък създава необходимост от тяхното преномериране. Вторият проблем се отнася до достоверността на информацията в инвентарния опис на Фонд 93. В него архивните единици са представени със следните сведения: заглавие, датировка, място на създаване и брой листове. Много често поради липса на сведения за датата и мястото, с което се свързва даден документ, в описа са налични означенията „б. д.“ и „б. м.“. В повечето случаи обаче въз основа на данни от други източници и най-вече от публикациите на Б. Ст. Ангелов можем да предположим годината или периодът, в който е написан съответният научен труд. Не са редки и случаите на погрешни датировки, които следва да бъдат коригирани. Сведенията от биографията на учения пък са сигурна основа, за да предположим с голяма степен на вероятност къде е създаден даден документ, ако в него няма податки за по-точна идентификация на мястото.

Представените в настоящото проучване проблеми показват, че възможностите за провеждане на целенасочено и пълноценно изследване, основаващо се на материалите в даден архивен фонд, зависят в най-голяма степен от предварителната работа по тяхното систематизиране и описание. Осъзнаването на значимостта на тези дейности е предпоставка за преодоляване на някои методически неиздържани решения в архивната практика.

⁵ За крайни дати на документите в архивните единици се изписват денят, месецът и годината на най-ранния и най-късния документ. Когато документът няма дата, той се датира по т.нар. косвени хронологически данни, т.е. по различни податки в него. Когато обаче в документа няма никакви данни за времето на неговото създаване, датата може да се определи приблизително въз основа на съдържанието или на годината на публикуването му. В тези случаи датирането е в определени хронологически граници, обозначававани с *terminus post quem* и *terminus ante quem*. Ако датата на един документ не може да се установи по никой от изброените начини, то на съответното място в описанието се пише „б. д.“.

„Об открытии и издании
творений Климента, епископа словенска.”

(Извлечение из статьи В. М. Ундольского).¹

... В ноябре 1840 года, обозревая рукописи библиотеки Свято-Игровицкой Сергиевой лавры, нашел я в бергаментном уседавтом сборнике XIII века (№ 11 in 4° на 202 л.) три поучения Климента епископа Словенска, с ясным современным рукописи обозначением имени автора.

Кто это? Климент, епископ Словенский, и известно ли какое либо его сочинение? Эти вопросы родились сами собою вслед за открытием поучений.

¹ Предлагаемое в извлечении сочинение покойного В. М. Ундольского находится в Московской Публичной библиотеке, куда, как известно, внесены с его библиотеки поучения в 1866 году и все оставшиеся после него бумаги и его ученые работы. Она написана еще в 1845 г. и в том же году была читана автором в одном из заседаний (24 ноября) Общества любителей древностей российских. Следствием чтения статьи было сделанное ей Обществом ее автору предложение издать особую книгу открытий и собранные им творения Климента, но самая статья осталась не напечатанной. По плану автора она, очевидно, должна была войти в состав предисловия к предположительному или изданному, которое и было им напечатано в следующем году. Формат издания был избран в среднюю осьмизинку, шрифот славянский крупиный, расставленный, печатный на шрифот Русско-славянского издания Остроумова ^{авантюра} ~~издания~~. Заставка в начале и орнаменты в конце слов были взяты из Остроумова сватков и других древних 1847/1848

Ил. 1. Извлечение от статията на В. М. Ундольски „Об открытии и издании творений Климента, епископа словенска“ (Москва, 1867 с. 31–38).

Фонд 93, а.е.112, л. 16.

Препиши от Кирило Бото Житие 30

1. Позор 101. Простор-молковен. Фредата на XVllв. F. л. 323а-329об. (Откъс от Житие препиши на Кирил)

2. Позор 1435. Хронографичен Борник, молковен част от палес, Кр. XV-век. XVllв. F. л. 441об-445об. (Откъс от Житие препиши на Кирил)

3. Позор 1131 Торжественник, порв. ред. XVllв. F. л. 495а. Мъз Фев'рария ¹⁷¹⁴ от учителя нашего константинов философа на първаго наставника словескоу музкоу. БѢ мъзъ и цуръ жараа пока- аніе уче да бѣша сѣсти вси бѣли.

4. Позор 957, Кр. XVllв. Борник алексо свердранце. F. 614 л. л. 393, 410а: Мъз Феврала въ АѢ АѢ Житіе блѣжнаго учителя нашего журна философа, първаго наставника словескоу музкоу составивша прамотъ. БѢ мѣтви и цуръ Жараа по- калана 1931 мѣта да бѣша вси сѣти бѣли...

5. Борник слова и Житіе. Порвѣна по. XVllв. F. 714 л.

1. 22а - 27а: (откъс от Житие на Кирил, препиши).

6. Позор 1442 Хронограф. кр. XVll - XVlllв. F. 406а л. 175об-181об. (откъс от Житие на Кирил, препиши)

Препиши от Кирило Бото Житие 30

1. Позор 101. Простор-молковен. Фредата на XVllв. F. л. 323а-329об. (Откъс от Житие препиши на Кирил)

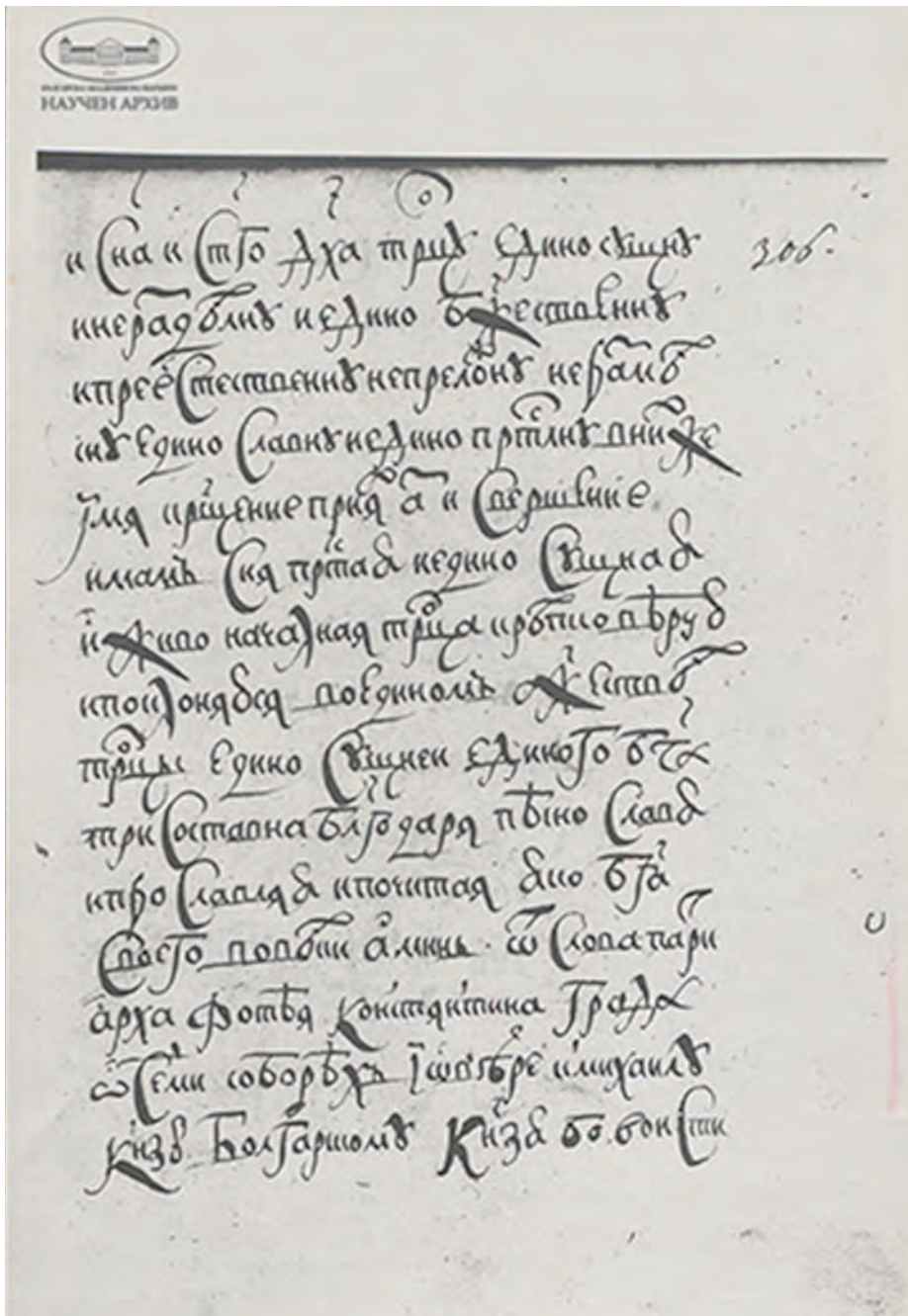
2. Позор 1435. Хронографичен Борник, молковен част от палес, Кр. XV-век. XVllв. F. л. 441об-445об. (Откъс от Житие препиши на Кирил)

3. Позор 1131 Торжественник, порв. ред. XVllв. F. л. 495а. Мъз Фев'рария ¹⁷¹⁴ от учителя нашего константинов философа на първаго наставника словескоу музкоу. БѢ мъзъ и цуръ жараа пока- аніе уче да бѣша сѣсти вси бѣли.

4. Позор 957, Кр. XVllв. Борник алексо свердранце. F. 614 л. л. 393, 410а: Мъз Феврала въ АѢ АѢ Житіе блѣжнаго учителя нашего журна философа, първаго наставника словескоу музкоу составивша прамотъ. БѢ мѣтви и цуръ Жараа по- калана 1931 мѣта да бѣша вси сѣти бѣли...

5. Борник слова и Житіе. Порвѣна по. XVllв. F. 714 л.

Ил. 2. Списък на преписи (пълни и фрагменти) на Пространното житие на Константин-Кирил. Фонд 93, а.е.113, л. 39-39об.

Ил. 3. Препис на съкратената версия на славянския превод на Посланието на патриарх Фотий до българския княз Борис, XVII в., Санкт Петербург, РНБ, сборка на Духовната академия № 52, л. 306а. Фонд 93, а.е.113, л. 41.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелов 1967 *А н г е л о в, Б. Мардарий Рилски.* – В: Ангелов, Б. Из старата българска, руска и сръбска литература. Кн. 2. София, 1967, с. 254–258 [Angelov, B. Mardariy Rilski. – V: Angelov, B. Iz starata balgarska, ruska i srabska literatura. Kn. 2. Sofia, 1967, s. 254–258].
- Ангелов 1972а *А н г е л о в, Б. Неизвестни ръкописи на Мардарий Рилски.* – Известия на Института за литература 21 (1972), с. 43–65 [Angelov, B. Neizvestni rakopisi na Mardariy Rilski. – Izvestia na Instituta za literatura 21 (1972), s. 43–65].
- Ангелов 1972б *А н г е л о в, Б. Ст. Старобългарски книжовни средища. Аджар (Свежен) – Карловско.* – Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“, 12 (18) (1972), с. 43–60 [Angelov, B. St. Starobalgarski knizhovni sredishta. Adzhar (Svezhen) – Karlovsko. – Izvestia na Narodnata biblioteka „Kiril i Metodiy“, 12 (18) (1972), s. 43–60].
- Ангелов 1974 *А н г е л о в, Б. Страници из историята на старобългарската литература.* София, 1974 [Angelov, B. Stranitsi iz istoriyata na starobalgarskata literatura. Sofia, 1974].
- Ангелов 1976 *А н г е л о в, Б. Ст. Старобългарски книжовни средища. Аджар (Свежен), Карловско (Добавки). Карлово (Книжовната дейност на йерей Аврам Димитриевиц).* – Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“, 14 (29) (1976), с. 35–53 [Angelov, B. St. Starobalgarski knizhovni sredishta. Adzhar (Svezhen), Karlovsko (Dobavki). Karlovo (Knizhovnata deynost na yerey Avram Dimitrievich). – Izvestia na Narodnata biblioteka „Kiril i Metodiy“, 14 (29) (1976), s. 35–53].
- Ангелов 1980а *А н г е л о в, Б. Неизвестни ръкописи на Мардарий Рилски.* – Старобългарска литература, 6 (1980), с. 50–68 [Angelov, B. Neizvestni rakopisi na Mardariy Rilski. – Starobalgarska literatura, 6 (1980), s. 50–68].
- Ангелов 1980б *А н г е л о в, Б. Посланието на патриарх Фотий до българския княз Борис.* – В: Ангелов, Б. Руско-южнославянски книжовни връзки. София, 1980, с. 120–128 [Angelov, B. Poslanieto na patriarh Fotiy do balgarskia knyaz Boris. – V: Angelov, B. Rusko-yuzhnoslavyanski knizhovni vrazki. Sofia, 1980, s. 120–128].
- Ангелов 1982 *А н г е л о в, Б. Няколко текстологически наблюдения.* – В: Руско-балкански културни връзки през Средновековието. София, 1982, с. 9–19 [Angelov, B. Nyakolko tekstologicheski nablyudenia. – V: Rusko-balkanski kulturni vrazki prez Srednovekovieto. Sofia, 1982, s. 9–19].
- Берова 2007 *Б е р о в а, В. Библиография на публикациите на проф. Боню Стоянов Ангелов.* – В: Слово и вяра. Международна научна конференция, посветена на 90-годишнината от

- рождението на проф. Боню Ст. Ангелов. 18–19 октомври 2004, Стара Загора. София, 2007, с. 21–40 [Berova, V. Bibliografia na publikatsiite na prof. Bonyu Stoyanov Angelov. – V: Slovo i vyara. Mezhdunarodna nauchna konferentsia, posvetena na 90-godishninata ot rozhdenieto na prof. Bonyu St. Angelov. 18–19 oktomvri 2004, Stara Zagora. Sofia, 2007, s. 21–40.].
- Климент Охридски 1 К л и м е н т О х р и д с к и. *Събрани съчинения*. Т. 1. Обработили Б. Ст. Ангелов, К. М. Куев, Хр. Кодов. София, 1970 [Kliment Ohridski. Sabrani sachinenia. Т. 1. Obrabotili B. St. Angelov, K. M. Kuev, Hr. Kodov. Sofia, 1970].
- Климент Охридски 3 К л и м е н т О х р и д с к и. *Събрани съчинени*. Т. 3. *Пространни жития на Кирил и Методий*. Подготвили за печат Б. Ст. Ангелов, Хр. Кодов. София, 1973 [Kliment Ohridski. Sabrani sachineni. Т. 3. Prostranni zhitia na Kiril i Metodiy. Podgotvili za pechat B. St. Angelov, Hr. Kodov. Sofia, 1973].
- Куев 1985 К у е в, К. *Ангелов, Боню*. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 1. София, 1985, с. 72–75 [Kuev, K. Angelov, Bonyu. – V: Kirilo-Methodievska entsiklopedia. Т. 1. Sofia, 1985, s. 72–75].
- Лихачев 1962 Л и х а ч е в, Д. С. *Текстология (на материалe руской литературы X–XVII веков)*. Москва–Ленинград, 1962; 2. изд., перераб. и доп. Ленинград, 1983 [Lihachev, D. S. Tekstologiiia (na materiale russskoï literatury X–XVII vekov). Moskva–Leningrad, 1962; 2. izd., pererab. i dop. Leningrad, 1983].
- Лихачев 1964 Л и х а ч е в, Д. С. *Текстология. Краткий очерк*. Москва–Ленинград, 1964 [Lihachev, D. S. Tekstologiiia. Kratkii ocherk. Moskva–Leningrad, 1964].
- Лихачев 2001 Л и х а ч е в, Д. С. *Текстология: На материалe руской литературы X–XVII веков*. При участии А. А. Алексеева и А. Г. Боброва. Санкт-Петербург, 2001 [Lihachev, D. S. Tekstologiiia: Na materiale russskoï literatury X–XVII vekov. Pri uchastii A. A. Alekseeva i A. G. Bobrova. Sankt-Peterburg, 2001].
<https://www.lihachev.ru/lihachev/bibliografiya/nauka/literatura/1837/> (достъп 22.10.2022)._
- Методически кодекс 2 *Методически кодекс*. Св. 2. *Източници за комплектуване на държавните архиви, организация, експертиза и научно-техническа обработка на документите*. София, 2013 [Metodicheski kodeks. Sv. 2. Iztochnitsi za komplektuvane na darzhavnite arhivi, organizatsia, ekspertiza i nauchno-tehnicheska obrabotka na dokumentite. Sofia, 2013].
https://www.archives.government.bg/methodological_code/modul_2.html (достъп 22.10.2022).

- Нейкова 2013
 Нейкова, А. *Архивният фонд и международните информационни архивни стандарти за описание*. – В: Електронна библиотека по архивистика и документалистика. Науч. ръководител на Електронната библиотека А. Нейкова. София, 2013 [Neykova, A. Arhivniyat fond i mezhdunarodnite informatsionni arhivni standarti za opisanie. – V: Elektronna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika. Nauch. rakovoditel na Elektronnata biblioteka A. Neykova. Sofia, 2013]. https://electronic-library.org/articles/Article_0182.html (достъп 22.10.2022).
- Нечаева 1962
Основы текстологии. Под ред. В. С. Нечаевой. Москва, 1962 [Osnovy tekstologii. Pod red. V. S. Nechaevoy. Moskva, 1962].
- Панайотов и др. 2006
 Панайотов, И., К. Възвъзова - Каратеорова, В. Тилева, Б. Тодорова - Петкова, Здр. Нонева - Бабачкова. *Правила за комплектуване, обработка, запазване и използване на документалните материали от личните и обществените архивни фондове и колекции от XIX и XX век* (Из опита на Български исторически архив при Държавна библиотека „Васил Коларов“). – В: Електронна библиотека по архивистика и документалистика. Науч. ръководител на Електронната библиотека А. Нейкова. София, 2006 [Panayotov, I., K. Vazvazova-Karateodorova, V. Tileva, B. Todorova-Petkova, Zdr. Noneva-Babachkova. Pravila za kompletuvane, obrabotka, zapazvane i izpolzvane na dokumentalnite materiali ot lichnite i obshtestvenite arhivni fondove i kolektsii ot XIX i XX vek (Iz opita na Balgarski istoricheski arhiv pri Darzhavna biblioteka „Vasil Kolarov“). – V: Elektronna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika. Nauch. rakovoditel na Elektronnata biblioteka A. Neykova. Sofia, 2006]. https://electronic-library.org/articles/Article_0059.html (достъп 22.10.2022).
- Пискова 2007
 Пискова, М. *Международен стандарт за архивно описание ISAD (G) и българският проект на стандарт за архивно описание*. – В: Електронна библиотека по архивистика и документалистика. Науч. ръководител на Електронната библиотека А. Нейкова. София, 2007 [Piskova, M. Mezhdunaroden standart za arhivno opisanie ISAD (G) i balgarskiyat proekt na standart za arhivno opisanie. – V: Elektronna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika. Nauch. rakovoditel na Elektronnata biblioteka A. Neykova. Sofia, 2007]. https://electronic-library.org/articles/Article_0085.html (достъп 22.10.2022).

- Райчинов 1990 Р а й ч и н о в, С. *В памет на проф. Боню Ангелов* [Raychinov, S. *V pamet na prof. Bonyu Angelov*]. – *Palaeobulgarica*, 14 (1990), № 1, с. 113–114.
- Славова 2013 С л а в о в а, Т. *Славянският превод на Посланието на патриарх Фотий до княз Борис-Михаил*. София, 2013 (Поредица „История и книжнина“) [Slavova, T. *Slavyanskiyat prevod na Poslanieto na patriarh Fotiy do knyaz Boris-Mihail*. Sofia, 2013 (Poreditsa „Istoria i knizhnina“)].
- Стойкова 1985 С т о й к о в а, А. *Библиография на публикациите на проф. Боню Ст. Ангелов*. – *Старобългарска литература*, 18 (1985), с. 9–20 [Stoykova, A. *Bibliografia na publikatsiite na prof. Bonyu St. Angelov*. – *Starobalgarska literatura*, 18 (1985), s. 9–20].
- ISAD(G) 2011 *ISAD(G). General International Standard Archival Description. Second edition*. 1 September 2011. <https://www.ica.org/en/isadg-general-international-standard-archival-description-second-edition> (достъп 22.10.2022) (1. ed. 1994).
- Schellenberg 2003 S c h e l l e n b e r g, T. *Modern Archives: Principles and Techniques*. Chicago, 2003.

PROBLEMS OF CLASSIFICATION AND DESCRIPTION OF THE ARCHIVAL HERITAGE
OF BONYU ST. ANGELOV
(SCIENTIFIC ARCHIVE OF THE BAS. FUND 93)

(Summary)

The article presents the main groups of documents from the personal archive of Bonyu Stoyanov Angelov, which form Fund 93 of the Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences. The aim is to study and summarize the problems of classification and description of researcher's archival heritage. In connection with classification the following main problems are systematized: development of a too undifferentiated classification scheme, which does not adequately represent the thematic diversity in the studies of B. St. Angelov; simultaneous application of several criteria for the systematization of materials – according to the topic, genre and their type; incorrect formulation of some titles of the sections in the classification scheme. It is pointed out that some of the data in the inventory of the Fund 93 are erroneous. A model for description of documents in Fund 93 is proposed.

Keywords: Bonyu St. Angelov; palaeoslavistics; personal archive; archival science; classification; description.

*Nely Gancheva,
Cyrillo-Methodian Research Centre –
Bulgarian Academy of Sciences*